

## Research Article

# The Effect of Induced Threat in Different Levels of Proximity on Parochial Altruism and its Components

Alireza Nikakhtar<sup>1</sup> , Mohammad Erfan Memarian<sup>2</sup> , Abbas Zabihzadeh\*<sup>3</sup>   
& Zohreh Rafezi<sup>4</sup> 

1. Ph.D. Student in Psychology, Department of Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email: alirezanikakhtar1992@gmail.com  
2. M.A. in Clinical Psychology, Department of Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: m.memarian@mail.sbu.ac.ir  
3. Assistant Professor, Department of Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: a\_zabihzadeh@sbu.ac.ir  
4. Assistant Professor, Department of Psychology, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Email: rafezi.zohreh@atu.ac.ir

## Abstract

**Aim:** The aim of this study was to investigate the effect of induced threat in different levels of proximity on parochial altruism.

**Method:** The research method was experimental, utilizing a between-subject factorial design with two factors: condition of threat (induced threat vs. control condition) and proximity (high vs. medium vs. low). The statistical population of the study consisted of all Persian-speaking Iranian citizens of Tehran, Ghom, and Hamedan, with 192 individuals selected using the availability sampling method. Participants from each city (64 individuals) were randomly assigned to experimental and control groups. Individuals in the experimental group were primed with the threat induction condition. Data were collected using the Dictator Game, a questionnaire on attitudes towards immigrants, and an aggression game. Data were analyzed by two-way multivariate analysis of covariance.

**Results:** The results showed that the interactional effect of proximity and induced threat on aggressive behavior towards out-group members was statistically significant, whereas this interactional effect was not statistically significant for in-group altruistic behavior. Parochial altruism was not supported.

**Conclusion:** Based on the results of the current study, it can be concluded that the effect of induced threat on the amount of out-group aggression depends on the level of proximity. However, the effect of threat on in-group altruistic behavior does not depend on the level of proximity.

**Key words:** Aggressive Behavior, Parochial Altruism, Proximity, Threat

**Citation:** Nikakhtar, A., Memarian, M., Zabihzadeh, A., & Rafezi, Z. (2024). The Effect of Induced Threat in Different Levels of Proximity on Parochial Altruism and its Components. *Appl. Psychol.*, 18 (1):155-179.

## اثر تهدید القایی در سطوح متفاوت مجاورت بر نوع دوستی محدود و مؤلفه‌های آن

علیرضا نیک‌اختر<sup>۱</sup>، محمدعرفان معماریان<sup>۲</sup>، عباس ذبیح‌زاده<sup>۳\*</sup> و زهره رافعی<sup>۴</sup>

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. ایمیل: alirezaniakhtar1992@gmail.com
۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. ایمیل: m.memarian@mail.sbu.ac.ir
۳. استادیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. ایمیل: a\_zabihzadeh@sbu.ac.ir
۴. استادیار گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. ایمیل: rafezi.zohreh@atu.ac.ir

### چکیده

**هدف:** پژوهش حاضر با هدف بررسی اثر تهدید القایی در سطوح متفاوت مجاورت بر نوع دوستی محدود انجام شد.

**روش:** این پژوهش یک مطالعه آزمایشی از نوع طرح‌های عاملی بین‌آزمودنی با دو عامل شرایط تهدید (تهدید القا شده در برابر شرایط کنترل) و مجاورت (بالا در برابر متوسط در برابر پایین) بود. جامعه آماری پژوهش را تمامی شهروندان ایرانی فارسی‌زبان سه شهر تهران، قم و همدان تشکیل دادند که ۱۹۲ نفر با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شده و شرکت‌کنندگان هر شهر (۶۴ نفر) به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل گمارده شدند. گروه آزمایش با روش آماده‌سازی تحت القای شرایط تهدیدآمیز قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از بازی دیکتاتور، پرسشنامه نگرش نسبت به مهاجران و بازی خشونت جمع‌آوری و با روش تحلیل کوواریانس چندمتغیره دوره‌ای تحلیل شد.

**یافته‌ها:** اثر تعاملی مجاورت و تهدید القایی بر رفتار خشونت‌آمیز نسبت به اعضای گروه‌های خارجی معنادار بود، درحالی‌که این اثر تعاملی برای رفتار نوع‌دوستانه درون‌گروهی معنادار نبود. همچنین نوع دوستی محدود تأیید نشد.

**نتیجه‌گیری:** بر اساس نتایج پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که اثر تهدید القایی بر میزان خشونت برون‌گروهی افراد در سطوح مجاورت متفاوت است. با این وجود، اثر تهدید بر رفتار نوع‌دوستانه درون‌گروهی به سطح مجاورت بستگی ندارد.

**کلید واژه‌ها:** تهدید، رفتار خشونت‌آمیز، مجاورت، نوع دوستی محدود

استناد به این مقاله: نیک‌اختر، علیرضا، معماریان، محمدعرفان، ذبیح‌زاده، عباس، و رافعی، زهره. (۱۴۰۳). اثر تهدید القایی در سطوح متفاوت مجاورت بر نوع دوستی محدود و مؤلفه‌های آن. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*, ۱۸ (۱): ۱۷۹-۱۵۵.

## مقدمه

انسان‌ها نسبت به اعضای گروه خود رفتارهای همیارانه‌اشان می‌دهند، اما در بسیاری از موارد این رفتارهای همیارانه با خشونت یا تبعیض نسبت به گروه‌های دیگر همراه است (داوز و همکاران، ۲۰۰۷؛ فهر و فیشباشر، ۲۰۰۳). چارلز داروین بر این باور بود که «نوع‌دوستی محدود» - نوع‌دوستی معطوف به درون گروه و رفتار خشونت‌آمیز معطوف به خارج گروه - در انسان‌ها تکامل پیدا کرده است (کوی و بولز، ۲۰۰۷). در محیط‌های اجدادی قبایلی که در آن‌ها اعضا نسبت به هم‌گروهی‌های خود رفتار یاری‌رسانی بیشتری داشتند و نسبت به اعضای قبیله‌های دیگر خشونت بیشتری نشان می‌دادند، شانس بیشتری برای بقا داشتند و اعضای آن‌ها بیشتر تولیدمثل می‌کردند. این سازوکار شکلی از سوگیری درون‌گروهی - برون‌گروهی است که به ترجیح اعضای درون گروه به اعضای گروه‌های دیگر اطلاق می‌شود (آرونسون، ویلسون و آکرت، ۲۰۱۰).

یکی از پژوهش‌های برجسته در حوزه نوع‌دوستی محدود، با استفاده از نسخه تکرارشونده بازی پیشینه‌کننده تفاوت معمای زندانی بین‌گروهی<sup>۱</sup> (هالوی و همکاران، ۲۰۰۸) در شرایط آزمایشگاهی صورت پذیرفت (کاکولت و همکاران، ۲۰۱۵). یافته‌ها حاکی از آن بود که مشارکت‌کنندگان سعی دارند منافع گروهی را با وارد کردن هزینه به گروه‌های خارجی بی‌دفاع به دست آورند، حتی هنگامی که قادر هستند بدون وارد کردن آسیب به دیگر گروه‌ها به چنین منفعتی دست یابند. در پژوهشی دیگر، دروف و همکاران (۲۰۱۵) با استفاده از بازی معمای زندانی زوجی تکرارشونده به بررسی تحول سوگیری درون گروه به‌عنوان یکی از دو مؤلفه اصلی نوع‌دوستی محدود پرداختند. در این آزمایش سوگیری درون‌گروهی به تدریج در شرکت‌کنندگان شکل می‌گرفت و انتظارات مثبت بیشتری در آن‌ها نسبت به هم‌گروهی‌های خود (در برابر اعضای گروه‌های دیگر) ایجاد می‌شد.

نتایج مطالعات پیشین، حاکی از آن است که نوع‌دوستی محدود در پاسخ به شرایط تهدیدآمیز و رقابت بین گروه‌ها ایجاد می‌شود. تهدید خارجی عموماً به افزایش رفتار نوع‌دوستانه نسبت به اعضای گروه می‌انجامد (الکساندر، ۱۹۸۵؛ تورچین و همکاران؛ ۲۰۱۳). در شرایط خطر اتحاد افراد بیشتر می‌شود؛ به‌عنوان مثال، افرادی که تجربه مشترک بلایای طبیعی یا جنگ را داشته‌اند، با یکدیگر بیشتر همکاری می‌کنند (فراید، ۱۹۶۳؛ مور، ۱۹۵۸؛ تای هورست؛ ۱۹۵۱). در زمان جنگ نیز رفاقت بین هم‌زمان افزایش می‌یابد (گرینگر و اسپینگل، ۱۹۴۵؛ جانیس، ۱۹۶۳؛

<sup>1</sup> prosocial<sup>2</sup> parochial altruism<sup>3</sup> intergroup prisoner's dilemma

maximizing-difference game

مارشال، ۱۹۴۷) و بین شهروندان غیرنظامی یک کشور نیز پیوندهای مستحکم‌تری شکل می‌گیرد (دورکهم، ۱۹۴۷).

پژوهش‌های متعددی بر گروه‌های قومیتی به‌عنوان عوامل خارج گروهی تأکید داشته‌اند. بر اساس این پژوهش‌ها حضور اقوام خارجی می‌تواند سبب بروز رفتارهای همیارانه درون گروهی و درعین حال، تبعیض و رفتارهای خشونت‌آمیز نسبت به قومیت‌های دیگر باشد (بوبو و هاجلینگ، ۱۹۹۶؛ انوس، جیدرون، ۲۰۱۶؛ شاب، ۲۰۱۷). مجاورت با گروه‌های دیگر و افزایش نسبی تعداد افراد اقوام خارجی می‌تواند زمینه‌ساز بروز نوع دوستی محدود باشد. به نظر می‌رسد که تماس بین گروه‌ها در محیط‌های دارای منابع محدود به افزایش خصومت و کشمکش بین گروهی می‌انجامد (بلالوک، ۱۹۶۷؛ بوبو و هاجلینگ، ۱۹۹۶؛ تاجفل و ترنر، ۱۹۷۷؛ شاب، ۲۰۱۷). باین وجود شواهد دیگر با حمایت از نظریه تماس بین گروهی اذعان داشته‌اند که مجاورت می‌تواند به افزایش رفتار نوع‌دوستانه درون و برون گروهی منجر شود (میرانوا و ویت، ۲۰۱۴). نتایج پژوهش فوق که در رابطه با تماس اقوام صرب و آلبانیایی پس از جنگ یوگسلاوی صورت پذیرفت، در تضاد با پژوهش‌های دیگر است. به نظر می‌رسد که صرفاً بر اساس مجاورت نمی‌توان میزان نوع دوستی و خشونت درون و برون گروهی را پیش‌بینی نمود و برای دستیابی به مؤلفه‌های فوق بایستی عوامل دیگر را نیز لحاظ کنیم.

با توجه به ادبیات پژوهشی پیش‌بینی می‌شود که مجاورت<sup>۱</sup> با گروه‌های خارجی و وجود تهدید از جانب ایشان به راه‌اندازی سازوکارهای نوع دوستی محدود منجر شود (بلالوک، ۱۹۶۷؛ تاجفل و ترنر، ۱۹۷۷؛ الکساندر، ۱۹۸۵؛ تورچین و همکاران؛ ۲۰۱۳). لیکن، از مطالعات پیشین چنین نتیجه گرفته می‌شود که در شرایط بروز تهدید و کشمکش بین گروه‌ها، افرادی که با گروه‌های خارجی در تماس بیشتری هستند، چنین گروه‌هایی را برای بقای خود و اعضای گروهشان خطرناک‌تر ادراک می‌کنند. تحت این شرایط، ایشان در مقایسه با افرادی که کمتر در مجاورت گروه‌های خارجی هستند، بیشتر به رفتارهای همیارانه نسبت به اعضای گروه خویش و تبعیض و رفتارهای خشونت‌آمیز نسبت به افراد خارج گروه روی می‌آورند. به تعبیری، حضور بالای مهاجران ممکن است با زندگی مسالمت‌آمیزی با بومیان یک منطقه همراه باشد، اما هنگامی که وضعیت تهدیدآمیز یا رقابت بر سر منابع از جانب مهاجران پیش بیاید، رفتارهای تبعیض‌آمیز و خشونت‌بار بیشتری از جانب بومیان را شاهد خواهیم بود. این در حالی است که حضور اندک مهاجران تحت شرایط رقابت برانگیز با واکنش منفی شدیدی همراه نخواهد بود.

<sup>۱</sup> proximity

همان‌طور که برخی از پژوهش‌ها بیان کرده‌اند، افزایش تعداد مهاجران تحت برخی شرایط می‌تواند با تبعیض نسبت به اقوام مهاجر یک منطقه همراه باشد (وبر، ۲۰۱۵؛ شلوتر و شیپرز، ۲۰۱۰). شاب (۲۰۱۷) در پژوهش خود نشان داده است که در مجاورت بالا افراد اعضای خارج گروه را تهدیدآمیزتر ادراک می‌کنند؛ بعلاوه نوع دوستی محدود در این افراد با شدت بیشتری یافت می‌شود. با این وجود، مشخص نیست که تهدیدآمیز بودن افراد گروه‌های دیگر، صرف مجاورت به وجود آمده یا در اثر کشمکش و تعارضات بین گروهی ایجاد شده است. یک روش، برای درک بهتر رابطه مجاورت و تهدید ادراک شده، بررسی اثر تهدید القایی در سطوح متفاوت مجاورت است. در شرایط تهدید، افراد از شرایط محیطی همچون جنسیت، سن و میزان آسیب‌رسانی عامل تهدید به عنوان ورودی‌هایی برای قواعد تصمیم‌گیری بهره می‌برند که بر اساس آن رفتارهای خشونت‌آمیز برون‌گروهی خود را تنظیم می‌کنند (برای مثال ناواریت، مک‌دونالد، مولینا و سیدانیوس، ۲۰۱۰). این سوال که آیا تعداد اعضای خارج گروه در شرایط تهدیدآمیز می‌تواند یکی از عوامل زمینه‌ساز رفتار خشونت‌آمیز برون‌گروهی و رفتار نوع‌دوستانه‌ی درون‌گروهی باشد، در گذشته مغفول مانده است.

در پژوهش‌های پیشین اثر تهدید و مجاورت بر نوع‌دوستی درون‌گروهی و خشونت برون‌گروهی به صورت هم‌زمان بررسی نشده‌اند. علاوه بر این، تأثیر متغیرهای نگرش نسبت به اقوام خارجی، جنسیت و تعداد سال‌های مجاورت در پژوهش‌های پیشین کنترل نشده است. بررسی اثر تهدید القایی در سطوح متفاوت مجاورت بر نوع‌دوستی محدود با کنترل نگرش نسبت به اقوام خارجی، جنسیت و تعداد سال‌های مجاورت می‌تواند گامی برای پر کردن خلأ پژوهشی مذکور باشد. آنچه این پژوهش را از پژوهش‌های قبلی متمایز می‌سازد بررسی اثر توأمان مجاورت و تهدید بر نوع‌دوستی درون‌گروهی و خشونت برون‌گروهی است. با توجه به اینکه خشونت برون‌گروهی ممکن است به چندین گروه معطوف شود، پژوهش حاضر خشونت نسبت به منبع تهدید<sup>۱</sup> را از خشونت نسبت به منبعی که تهدیدآمیز نیست، تفکیک کرده است. همچنین پیش‌بینی می‌شود که خشونت نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز نیز با مجاورت و تهدید ارتباط داشته باشد. بنابراین، مطالعه حاضر، (علاوه بر آنچه در گام نخست مطرح شد) با هدف بررسی فرضیه‌های ذیل صورت پذیرفت؛

<sup>۱</sup> منظور از منبع تهدید، گروه‌های خارجی هستند که القای تهدید از جانب ایشان صورت گرفته است.

- اثر تهدید القایی بر میزان نوع دوستی درون گروهی افراد در سطوح مجاورت گوناگون متفاوت است.

- افرادی که بیشتر در معرض اقوام خارج گروه هستند، در شرایط تهدید آمیز رفتار نوع دوستانه بیشتری نسبت به اعضای گروهی خود نشان می دهند.

- اثر تهدید القایی بر میزان خشونت برون گروهی افراد در سطوح مجاورت گوناگون متفاوت است.

- اثر مجاورت بر میزان خشونت برون گروهی افراد به سطوح تهدید بستگی دارد.

- افرادی که بیشتر در معرض اقوام خارج گروه هستند، در شرایط تهدید آمیز خشونت بیشتری نسبت به اعضای گروهی که منبع تهدید (و خنثی) هستند، نشان می دهند.

قرار گرفتن در معرض تهدید خارجی همچنین با نگرش منفی و سوگیری خارج گروهی همراه است (جکسون، ۱۹۹۳). بر اساس نظریه تعارض گروهی واقع نگرا در شرایط رقابت بر سر منابع محدود، موفقیت یک گروه منوط به کاهش دسترسی گروه دیگر به منابع است. چنین شرایطی به نگرش منفی نسبت به گروه‌های دیگر می‌انجامد (شریف و شریف، ۱۹۶۹). منابع در مواردی، همچون پول یا ملک، محسوس است و در برخی موارد ممکن است مسائل انتزاعی تر همچون کنترل یا قدرت باشد (بوبو، ۱۹۸۸). شرایط رقابت آمیز می‌تواند به نگرش و تصورات قالبی منفی نسبت به گروه‌های دیگر بینجامد (بیتون و تاگاس، ۲۰۰۱؛ لانگفورد و پونتینگ، ۱۹۹۲؛ واتس، ۱۹۹۶). برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند که دریافت مزایا برای مهاجران، که با هزینه‌هایی برای ساکنان بومی همراه است، توأم با نگرش‌های منفی نسبت به مهاجرت و مهاجران است (اسس، جکسون و آرمسترانگ، ۱۹۹۸؛ اسس، داویدیو، جکسون و آرمسترانگ، ۲۰۰۱). هنگامی که دولت برای مهاجران اشتغال زایی کند و وضعیت اقتصادی ساکنان به خطر بیفتد، نگرش منفی نسبت به مهاجران ایجاد می‌شود (ریک، مانیا و گارتنر، ۲۰۰۶).

نگرش منفی نسبت به گروه‌های خارجی با گرایش‌های رفتاری افراد نسبت به اعضای این گروه‌ها (ترنر، وست و کریستی، ۲۰۱۳) و تبعیض نسبت به آن‌ها (جاسینگساتا لاتی، ماهونن و کتوکیوی، ۲۰۱۲) در ارتباط است. در صورتی که نوع دوستی محدود به عنوان یکی از گرایش‌های رفتاری مذکور در نظر گرفته شود، نگرش منفی نسبت به گروه‌های خارجی ممکن است بر نوع دوستی محدود نیز تأثیرگذار باشد. در نظر گرفتن نقش نگرش نسبت به اقوام خارجی در بررسی تأثیر تهدید القایی و مجاورت بر نوع دوستی محدود دارای اهمیت است، زیرا تفاوت‌های فردی در نگرش نسبت به اقوام خارجی خود نیز می‌تواند بر مؤلفه‌های نوع دوستی محدود اثرگذار باشد. از این رو

<sup>1</sup> realistic group conflict theory

در این پژوهش، نگرش نسبت به اقوام خارجی نیز بررسی و تأثیر آن بر مؤلفه‌های نوع‌دوستی محدود کنترل شد. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی اثر تهدید القایی در سطوح مجاورت بر مؤلفه‌های نوع‌دوستی محدود با کنترل نگرش نسبت به اقوام خارجی، جنسیت و سال‌های سکونت در شهر موردنظر صورت پذیرفت.

## روش

در این پژوهش از روش آزمایشی از نوع طرح عاملی بین‌آزمودنی ۳ (مجاورت: بالا در برابر متوسط در برابر پایین) × ۲ (شرایط تهدید: تهدید القاء شده در برابر شرایط کنترل) استفاده شد. شهروندان ایرانی و مهاجران افغانستانی به ترتیب به‌عنوان اعضای درون گروه و اعضای خارج گروه در نظر گرفته شدند. با آغاز جنگ میان شوروی و افغانستان در دهه پنجاه خورشیدی و به دستور بنیان‌گذار فقید انقلاب اسلامی، بسیاری از مردم افغانستان به ایران پناهنده شدند. بر اساس نتایج سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۹۵ درصد جمعیت مهاجران در ایران را اتباع افغانستانی تشکیل می‌دهند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). طبق آمار اعلام‌شده توسط مرکز آمار ایران، ۱۵۸۳۹۷۹ نفر که برابر ۱٫۹۸ درصد جمعیت داخل کشور است را مهاجران قانونی افغانستانی تشکیل می‌دهند. این در حالی است که تعداد کل مهاجران که دربرگیرنده‌ی مهاجران قانونی و غیرقانونی است، بین دو تا سه میلیون نفر تخمین زده می‌شود (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). از آنجایی که اقامت مهاجران افغانستانی در ۱۵ استان ایران ممنوع است و به‌جز سه استان تهران، البرز و قم، در مابقی استان‌ها اقامت تنها در برخی شهرها مجاز است، برای گروه‌بندی بر اساس میزان تماس بین شهروندان ایرانی و اتباع افغانستانی، سه استان بر اساس جمعیت نسبی مهاجران افغانستانی گزینش شدند. تعداد نسبی اتباع افغانستانی ساکن هر استان به‌عنوان شاخصی برای اثر مجاورت در نظر گرفته شد. استان قم که بیشترین جمعیت مهاجران را به خود اختصاص داده است، به‌عنوان گروه «مجاورت بالا» در نظر گرفته شد. استان تهران به‌عنوان گروه «مجاورت متوسط» و استان همدان به‌عنوان گروه «مجاورت پایین» در نظر گرفته شد. در جدول ۱، جمعیت مهاجران قانونی افغانستانی، جمعیت کل استان و نسبت جمعیت مهاجران به جمعیت کل قابل مشاهده است.

<sup>۱</sup> آمار ارائه شده برگرفته از [جدول دو جمعیت](#) سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، درگاه ملی آمار ایران است.

جدول ۱. جمعیت مهاجران افغانستانی و جمعیت کل و درصد جمعیت مهاجران در سه مرکز استان (آمار

سال ۱۳۹۵)

استان	جمعیت مرکز استان	جمعیت مهاجران	درصد نسبی جمعیت	جمعیت کل استان	جمعیت قانونی مهاجران	درصد نسبی جمعیت قانونی مهاجران
قم	۱۲۲۹۹۶۴	۸۸۶۱۶	۷.۲۰	۱۲۹۲۲۸۳	۹۶۳۶۷	۷.۴۶
تهران	۸۷۳۷۵۱۰	۱۶۰۱۹۸	۱.۸۳	۱۳۲۶۷۶۳۷	۵۱۵۵۶۷	۳.۸۹
همدان	۶۷۶۱۰۵	۴۰	۰.۱۶	۱۷۳۸۲۳۴	۲۱۷	۰.۱۶

جامعه آماری پژوهش را تمامی شهروندان فارسی‌زبان سه شهر تهران، قم و همدان تشکیل دادند. حجم نمونه پژوهش حاضر به وسیله نرم‌افزار  $G^*power$  3.1.9.2 محاسبه شد (کانگ، ۲۰۲۱). اندازه نمونه برای روش تحلیل واریانس دوراهه، اثرهای اصلی و تعاملی با اندازه اثر ۰.۰۶، توان آماری ۰.۹۵، آلفای ۰.۰۵، شش گروه، دو متغیر مستقل و سه متغیر وابسته و ۱۸ گروه (۳ متغیر همگام\* ۲ متغیر مستقل\* ۳ متغیر وابسته) (داتالو، ۲۰۱۳) ۱۹۴ نفر محاسبه شد. برای برقراری برابری اندازه گروه‌ها، ۱۹۲ نفر به‌عنوان حجم نمونه نهایی در نظر گرفته شد. شرکت‌کنندگان از سه استان مذکور- تهران، قم و همدان- گزینش شدند. بنابراین از سه شهر تهران، قم و همدان ۶۴ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ملاک‌های ورود عبارت بودند از؛ برخورداری از تابعیت ایرانی و قومیت فارس، ساکن مرکز استان بودن، زندگی در شهر مورد نظر به مدت حداقل پنج سال.

## ابزار پژوهش

۱- **شرایط تهدید:** برای القای تهدید از روش آماده‌سازی<sup>۱</sup> استفاده شد. بدین منظور در گروه آزمایش متنی خبری به مشارکت‌کنندگان عرضه شد که حکایت از وجود تهدید مبتنی بر رقابت بر سر منابع داشت که از سوی مهاجران افغانستانی صورت گرفته بود. گزارش به شرح ذیل است؟

<sup>۱</sup> covariate

<sup>۲</sup> priming

<sup>۳</sup> بخشی از متن مرتبط با صحبت‌های یکی از اساتید دانشگاه است که البته بسیاری از موارد آن مناقشه‌برانگیز بود.



«آیا می‌دانید حدود سه میلیون افغانستانی در ایران ساکن هستند که دو میلیون فرصت شغلی را اشغال کرده‌اند، درحالی‌که بسیاری از شهروندان ایرانی بیکار هستند. مهاجران افغانستانی سالانه سه تا پنج میلیارد یورو از ایران خارج می‌کنند. حدود ۲۳ هزار دانشجوی افغانستانی در دانشگاه‌های ایران تحصیل می‌کنند. به دلیل بورسیه تحصیلی مهاجران بسیاری از صندلی‌های رشته‌های پرطرفدار مهندسی و پزشکی توسط این افراد اشغال شده است.»

برای گروه کنترل به‌جای متنی تهدیدآمیز متنی خنثی در ارتباط با اتباع افغانستانی ارائه شد. متن به شرح زیر است:

«در سال ۲۰۱۸ حدود ۱۲ هزار شهروند افغانستانی وارد اروپا شده بودند. بیشتر این مهاجران به جزایر یونان رسیده بودند. در حال حاضر چندین هزار نفر در کمپ موریای جزیره لیسبوس به سر می‌برند.»

**۲- رفتار نوع‌دوستانه:** بازی دیکتاتور<sup>۱</sup> پارادایمی تجربی است که در آن به شرکت‌کننده‌ای (دیکتاتور) مقداری پول اهدا می‌شود و او باید تصمیم بگیرد که چه‌طور پول دریافتی را بین خود و شرکت‌کننده دیگری که ناآشنا است تقسیم کند. میزان اهدایی به دریافت‌کننده می‌تواند از هیچ تا تمامی مبلغ متغیر باشد (لیدر و شولتز، ۲۰۱۸). این بازی یکی از مرسوم‌ترین روش‌ها در سنجش رفتار نوع‌دوستانه است (برای مثال میراناوا و ویت، ۲۰۱۴). در پژوهش فعلی این بازی در قالب چنین سؤالی از شرکت‌کنندگان پرسیده شد:

«اگر مبلغ صد هزار تومان به شما داده شود و از شما خواسته شود آن را بین خود و یک همشهری شما که ایرانی و فارسی‌زبان است (این فرد به‌صورت تصادفی انتخاب شده و با او برخورد نخواهید داشت) تقسیم کنید، چه میزان را به خود اختصاص داده و چه میزان را به شهروند دیگر اختصاص می‌دهید؟» مبلغ اهدایی می‌توانست از صفر تا صد هزار تومان متفاوت باشد.

**۳- نگرش نسبت به مهاجران:** برای سنجش نگرش نسبت مهاجران افغانستانی نگرش‌سنجی در قالب طیف لیکرت طراحی شد. نگرش‌سنج شامل ده گویه پنج‌گزینه‌ای (از کمترین: «کاملاً مخالفم» تا بیشترین: «کاملاً موافقم») بود. طراحی گویه‌ها بر پایه‌ی شاخص نگرش مهاجران شاطریان، نظری و امامعلی‌زاده (۱۳۹۵) انجام شد. برای سنجش پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شد و ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰.۸۴ به دست آمد. گویه‌ها در جدول ۱ پیوست قابل مشاهده هستند.

<sup>۱</sup> dictator game

۴- رفتار خشونت‌آمیز: برای تعیین میزان رفتار خشونت‌آمیز نسبت به اقوام افغانستانی از یک بازی اقتصادی استفاده شد. بازی مورد استفاده در پژوهش فعلی نسخه‌ی تغییر یافته‌ی بازی‌های تهدید به‌کاررفته در پژوهش‌های پیشین بود (شاب، ۲۰۱۷). این بازی بدین شکل مطرح شد: «فرض کنید در یک مسابقه شما و یک مهاجر افغانستانی که در شهر شما ساکن است، برنده شده‌اید. هر دو نفر امتیاز یکسانی را کسب کرده‌اید. اما به خاطر ملیت مهاجر افغانستانی به او مبلغ بیشتری (۶ میلیون تومان) داده می‌شود، در حالی که شما ۵ میلیون تومان دریافت می‌کنید. اما به شما حق انتخابی هم داده می‌شود. می‌توانید مبلغ ۵ میلیون تومان خود را بردارید، یا در صورت عدم رضایت از اینکه مبلغ دریافتی برابر نیست، می‌توانید اختلاف خود را با مهاجر افغانستانی کاهش دهید. البته برای این کار باید از مقداری از جایزه‌ی خود صرف نظر نمایید. برای این کار به ازای هر ۵۰۰ هزار تومانی که بازگردانید، یک میلیون تومان از مبلغ دریافتی مهاجر افغانستانی کاسته خواهد شد (مثلاً در صورتی که ۵۰۰ هزار تومان از دریافتی خود را ببخشید، دارایی شما ۴٫۵ میلیون تومان خواهد شد، اما دریافتی مهاجر افغانستانی نیز از شش میلیون تومان به ۵ میلیون تومان کاهش خواهد یافت). چه تصمیمی خواهید گرفت؟»

پاسخ به صورت طیف لیکرتی هفت گزینه‌ای در نظر گرفته شد، به طوری که انتخاب گزینه ۷ بیشترین هزینه‌ای است که شرکت‌کننده می‌تواند به رقیب افغانستانی تحمیل کند (دارایی فرد افغانستانی به صفر تنزل پیدا می‌کند)، در حالی که انتخاب گزینه ۱ به معنای این است که هیچ هزینه‌ای به رقیب افغانستانی تحمیل نمی‌شود (دارایی فرد افغانستانی همان شش میلیون تومان می‌ماند). روایی محتوای آزمون بر اساس شاخص‌های CVI و CVR برای ده متخصص، به ترتیب ۰٫۸ و ۰٫۹ محاسبه شد.

برای تعیین رفتار خشونت‌آمیز نسبت به اقوام خارجی غیر افغانستانی از شرکت‌کنندگان سؤالی مشابه بازی فوق پرسیده شد، با این تفاوت که به جای «مهاجر افغانستانی» از عبارت «مهاجر خارجی غیر افغانستانی» استفاده شد. مجدداً، گستره‌ی پاسخ شرکت‌کنندگان از ۱ (عدم تحمیل هزینه به رقیب) تا ۷ (تحمیل بیشترین هزینه) متغیر بود.

### روش اجرای پژوهش

پس از کسب رضایت آگاهانه، مشارکت‌کنندگانی که ملاک‌های ورود را برآورده می‌کردند فرآیند آزمایش را آغاز کردند. تمامی فرآیند آزمایش به صورت آنلاین انجام شد. مشارکت‌کنندگان برحسب استان محل سکونت در سه گروه جای گرفتند؛ شهروندان قمی (به‌عنوان ساکنان استان با بیشترین جمعیت مهاجران افغانستانی)، شهروندان تهرانی (به‌عنوان ساکنان استان با جمعیت

مهاجران افغانستانی متوسط)، شهروندان همدانی (به‌عنوان ساکنان استان با کمترین جمعیت مهاجران افغانستانی). در ابتدا مشارکت‌کنندگان هر استان به‌طور تصادفی در دو گروه قرار گرفتند. بنابراین این پژوهش دارای شش گروه بوده و هر گروه دربرگیرنده‌ی ۳۲ شرکت‌کننده بود. به نیمی از مشارکت‌کنندگان هر گروه متنی تهدیدآمیز در ارتباط با رقابت مهاجران افغانستانی بر سر منابع با ایرانیان ارائه شد (متنی که بالاتر در بخش روش آمده است). نیمی دیگر از افراد گروه نیز متنی خنثی و خبری در رابطه با مهاجران افغانستانی ساکن اروپا را مطالعه کردند. در مرحله بعد برای سنجش میزان نوع‌دوستی مشارکت‌کنندگان نسبت به اعضای گروه (شهروندان ایرانی) از بازی دیکتاتور استفاده شد. سپس بازی مرتبط با خشونت خارج گروهی به مشارکت‌کنندگان ارائه شد. پس از آن به همه مشارکت‌کنندگان پرسشنامه نگرش شهروندان ایرانی نسبت به مهاجران افغانستانی ارائه شد. در انتها به گروهی که متن تهدیدآمیز را مطالعه کرده بودند، متنی برای جلوگیری از ایجاد سوگیری به‌واسطه فرآیند آماده‌سازی تهدید در پژوهش حاضر ارائه شد.

برای ارزیابی اثر تهدید و مجاورت بر رفتار نوع‌دوستانه، خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)، خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز) تحلیل کوواریانس چندمتغیره دوره‌ها (مانکوا) انجام شد. مجاورت و شرایط تهدید عوامل اصلی بودند و متغیرهای وابسته عبارت بودند از: رفتار نوع‌دوستانه، خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز) و خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز). نگرش منفی نسبت به گروه خارجی، جنسیت و تعداد سال‌های سکونت در شهر موردنظر به‌عنوان متغیرهای کنترل وارد شدند. پیش‌فرض‌های کوواریانس چندمتغیره دوره‌ها بین‌گروهی مورد بررسی قرار گرفت. برای بررسی داده‌های پرت چندمتغیره فاصله ماهالانوبیس<sup>۲</sup> محاسبه شد. داده‌های پرت<sup>۳</sup> تک‌متغیره و چندمتغیره مورد بررسی قرار گرفتند. برای بررسی مفروضه همگنی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول ۲ پیوست نشان داده شده است. عدم برقراری معناداری در هر یک از متغیرهای وابسته حاکی از برقراری فرض تساوی واریانس‌ها برای متغیرها است. برای بررسی پیش‌فرض نرمال بودن توزیع متغیرهای وابسته از آزمون کولموگروف-اسمیرنف<sup>۴</sup> استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول ۳ پیوست قابل مشاهده است. از آنجایی که متغیرهای وابسته از توزیع نرمال برخوردار نبودند، از گزارش آزمون ام. باکس<sup>۵</sup> صرف نظر شد. با توجه به برابر بودن تعداد مشارکت‌کنندگان در گروه‌ها و نقض پیش‌فرض نرمال بودن توزیع متغیر وابسته، نتیجه آزمون

<sup>1</sup> two-way multivariate analysis of covariance (two-way mancova)

<sup>2</sup> mahalnobis distance

<sup>3</sup> outliers

<sup>4</sup> kolmogorov-smirnov

<sup>5</sup> box's m test

آماري پيلای تریس<sup>۱</sup> که نسبت به رد پیش فرضها مقاوم تر است، گزارش شد (فیلد، ۲۰۱۸). سطح آلفا ۰۰۵. تعیین شد. در ادامه، برای بررسی دقیق تر نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره دوره‌ای، تحلیل‌های واریانس دوره‌ای جداگانه انجام شدند. از آنجایی که مشخص نبود تفاوت در میانگین‌های متغیر مجاورت، بین کدام گروه‌ها است، از آزمون تعقیبی بونفرونی<sup>۲</sup> استفاده شد. پس از آن برای بررسی دقیق تر تفاوت‌های تعاملی مشاهده شده، اثرات ساده بررسی شدند. برای این منظور آزمون تعدیل بونفرونی<sup>۴</sup> مورد استفاده قرار گرفت و مقایسه‌های زوجی صورت پذیرفت. برای تحلیل آماری از نسخه ۲۳ نرم‌افزار SPSS استفاده شد.

### یافته‌ها

از ۱۹۲ شرکت‌کننده پژوهش، ۱۰۴ نفر زن و ۸۸ نفر مرد بودند. میانگین و انحراف معیار سن شرکت‌کنندگان به ترتیب برابر ۳۲،۶۴ و ۱۱،۹۵ بود. دامنه سنی شرکت‌کنندگان بین ۱۳ و ۸۳ سال بود. میانگین و انحراف معیار سال‌های سکونت افراد در شهر مورد نظر نیز به ترتیب ۲۷،۵۵ و ۱۵،۲۵ برآورد شد.

جدول ۲ آماره‌های توصیفی متغیرهای وابسته، یعنی نوع دوستی درون‌گروهی، خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز که در اینجا مهاجران افغانستانی هستند)، خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز که در اینجا اتباع خارجی غیرافغانستانی هستند) و متغیر همگام نگرش نسبت به مهاجران را برای شهروندان همدان، تهران و قم در شرایط تهدیدآمیز و غیر تهدیدآمیز نشان می‌دهد. جدول ۳ همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. بر اساس آن، رفتار نوع‌دوستانه درون‌گروهی با رفتار خشونت‌آمیز برون‌گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز) ارتباط منفی داشت ( $p=0.018$ ). همچنین نگرش منفی نسبت به اعضای منبع تهدیدآمیز با رفتار خشونت‌آمیز برون‌گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز) ( $p=0.009$ ) و رفتار خشونت‌آمیز برون‌گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز) ( $p=0.031$ ) همبستگی مثبت معنادار داشت.

<sup>1</sup> pillai's trace

<sup>2</sup> bonferroni

<sup>3</sup> simple effects

<sup>4</sup> bonferroni adjustment

## جدول ۲. یافته‌های توصیفی پژوهش

متغیر	مجاورت	بالا	متوسط	پایین	کل
تهدید	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین
تهدید	میانگین	حاشیه‌ای	میانگین	حاشیه‌ای	میانگین
رفتار نوع‌دوستانه درون گروهی					
تهدید	۳۹/۰۶	۲۰/۹۶	۲۹/۲۳	۲۹/۸۴	۲۱/۶۵
خنثی	۴۲/۹۷	۱۵/۲۹	۴۳/۳۰	۴۰/۷۸	۱۹/۶۰
کل	۴۱/۰۲	۱۸/۳۱	۴۱/۳۱	۴۰/۳۱	۲۰/۴۹
رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)					
تهدید	۲/۷۶	۱/۸۵	۲/۷۴	۱/۸۵	۱/۳۸
خنثی	۱/۴۱	۰/۸۷	۱/۳۲	۱/۵۱	۱/۰۹
کل	۲/۰۸	۱/۵۹	۲/۰۳	۱/۶۸	۱/۲۴
رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیرتهدیدآمیز)					
تهدید	۲/۸۵	۱/۸۲	۲/۸۱	۱/۷۶	۱/۱۵
خنثی	۱/۲۵	۰/۶۹	۱/۲۱	۰/۷۹	۱/۳۸
کل	۲/۰۴	۱/۵۸	۲/۰۱	۱/۵۷	۱/۰۰
نگرش منفی نسبت به اعضای منبع تهدیدآمیز					
تهدید	۲۶/۸۱	۹/۵۱	۲۲/۵۰	۷/۴۳	۲۵/۴۱
خنثی	۲۶/۳۸	۸/۷۷	۲۵/۷۲	۸/۲۹	۲۸/۹۱
کل	۲۶/۵۵	۹/۰۸	۲۴/۱۱	۷/۹۸	۲۷/۱۶

## جدول ۳. همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴
۱- رفتار نوع‌دوستانه درون گروهی	۱			
۲- رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)	*-۰.۱۷۰	۱		
۳- رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز)	*-۰.۳۹	*-۰.۷۰۴	۱	
۴- نگرش منفی نسبت به اعضای منبع تهدیدآمیز	*-۰.۹۴	*-۰.۱۸۹	*-۰.۱۵۵	۱

\*  $p < 0.05$  \*\*  $p < 0.01$

همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده است، نتایج آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره دوره‌ها حاکی از آن بود که اثر مجاورت بر ترکیب خطی متغیرهای وابسته معنادار است. اثر موقعیت تهدید نیز بر ترکیب خطی متغیرهای وابسته معنادار بود. همچنین اثر تعاملی مجاورت و موقعیت تهدید بر ترکیب خطی متغیرهای وابسته معنادار بود.

جدول ۴. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره‌ی دوره‌ها

منبع	شاخص	مقدار	F	df فرضیه	df خطا	P-value
مجذور انا						
مجاورت	پیلای تریس	.۱۲۴	۴.۰۲	۶	۳۶۴	.۰۰۱
تهدید	پیلای تریس	.۱۰۸	۷.۲۸	۳	۱۸۱	.۰۰۱ >
اثر تعاملی مجاورت و تهدید	پیلای تریس	.۰۹۱	۲.۸۸	۶	۳۶۴	.۰۰۹
						.۰۴۵

جدول ۵، نتایج تحلیل واریانس را برای عوامل مجاورت، تهدید و اثر تعاملی آن دو، با کنترل متغیرهای نگرش نسبت به گروه خارجی، جنسیت و تعداد سال‌های سکونت در شهر مورد نظر مورد بررسی قرار می‌دهد.

جدول ۵. نتایج تحلیل واریانس‌های دوره‌ها

منبع	متغیر وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	ضریب F	سطح معناداری	مجذور اتای جزئی
مجاورت						
	رفتار نوع‌دوستانه درون گروهی	۱۶۸۰/۷۴	۲	۴/۱۵	۰/۰۱۷	۰/۰۴۳
	رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)	۱۱/۹۲	۲	۸/۴۰	۰/۰۰۱ >	۰/۰۸۴
	رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز)	۶/۱۰	۲	۴/۶۱	۰/۰۱۱	۰/۰۴۸
تهدید						
	رفتار نوع‌دوستانه درون گروهی	۴۰۱/۱۷	۱	۰/۹۹	۰/۳۲۱	۰/۰۰۵
	رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)	۲۷/۴۱	۱	۱۹/۳۲	۰/۰۰۱ >	۰/۰۹۶
	رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز)	۲۰/۷۲	۱	۱۵/۶۴	۰/۰۰۱ >	۰/۰۷۹
اثر تعاملی مجاورت و تهدید						

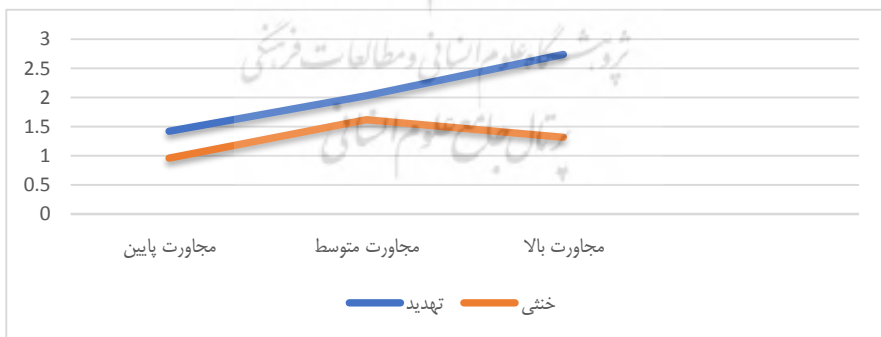
منع	متغیر وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	ضریب F	سطح معناداری	مجذور جزئی
رفتار نوع دوستانه درون گروهی	۱۹/۴۴	۲	۰/۰۴۸	۰/۹۵۳	۰/۰۰۱	
رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدید آمیز)	۴/۹۲	۲	۳/۴۷	۰/۰۳۳	۰/۰۳۷	
رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدید آمیز)	۱۰/۹۶	۲	۸/۲۸	> ۰/۰۰۱	۰/۰۸۳	
نگرش نسبت به اعضای منبع تهدید آمیز						
رفتار نوع دوستانه درون گروهی	۱۱۵۰/۵۲	۱	۲/۸۴	۰/۰۹۳	۰/۰۱۵	
رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدید آمیز)	۱۷/۲۵	۱	۱۲/۶۱	۰/۰۰۱	۰/۰۶۲	
رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدید آمیز)	۷/۸۳	۱	۵/۹۱	۰/۰۱۶	۰/۰۳۱	

**رفتار نوع دوستانه‌ی درون گروهی:** اثر تعاملی مجاورت و تهدید بر نوع دوستی از نظر آماری معنادار نبود. همچنین اثر اصلی تهدید بر نوع دوستی درون گروهی معنادار نبود. با این وجود اثر اصلی مجاورت بر نوع دوستی درون گروهی معنادار بود. نتایج آزمون تعقیبی بونفرونی برای اثر اصلی مجاورت نشانگر آن بود که میزان رفتار نوع دوستانه در مجاورت متوسط با مجاورت پایین تفاوت معنادار دارد ( $p=0.03$ )؛ این در حالی است که تفاوت میانگین رفتار نوع دوستانه در شرایط مجاورت متوسط و بالا ( $p=1.00$ ) و شرایط مجاورت بالا و پایین ( $p=0.07$ ) معنادار نبود. همچنین اثر نگرش نسبت به اعضای منبع تهدید آمیز بر رفتار نوع دوستانه معنادار نبود.

**خشونت برون گروهی (نسبت به منبع تهدید آمیز):** با توجه به معناداری اثر تعاملی مجاورت و تهدید بر خشونت نسبت به اعضای گروه خارجی که منبع تهدید است می توان نتیجه گرفت که اثر تهدید بر میزان خشونت برون گروهی افراد در سطوح مجاورت متفاوت است. نمودار ۱ نمایانگر نحوه تعامل دو عامل اصلی برای خشونت برون گروهی است. جدول ۶ به بررسی مقایسه های زوجی اثرات ساده برای خشونت برون گروهی پرداخته است. با توجه به نمودار ۱ و جدول ۶ می توان استنباط کرد که در شرایط تهدید آمیز افرادی که در مجاورت بالا هستند، در مقایسه با افرادی که مجاورت متوسط یا پایینی دارند، خشونت بیشتری نسبت به اعضای گروهی

که منبع تهدید است، نشان می‌دهند. این در حالی است که در شرایط تهدیدآمیز تفاوت معناداری در خشونت برون‌گروهی بین سطوح مجاورت متوسط و پایین وجود نداشت. بعلاوه در شرایط غیرتهدیدآمیز میزان رفتار خشونت‌آمیز در سطوح متفاوت مجاورت تفاوتی نداشت. در شرایط مجاورت بالا، تجربه شرایط تهدیدآمیز در مقایسه با شرایط خنثی به خشونت برون‌گروهی بیشتر نسبت به منبع تهدید منجر شد. همچنین اثر نگرش نسبت به اعضای منبع تهدیدآمیز بر خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز) معنادار بود.

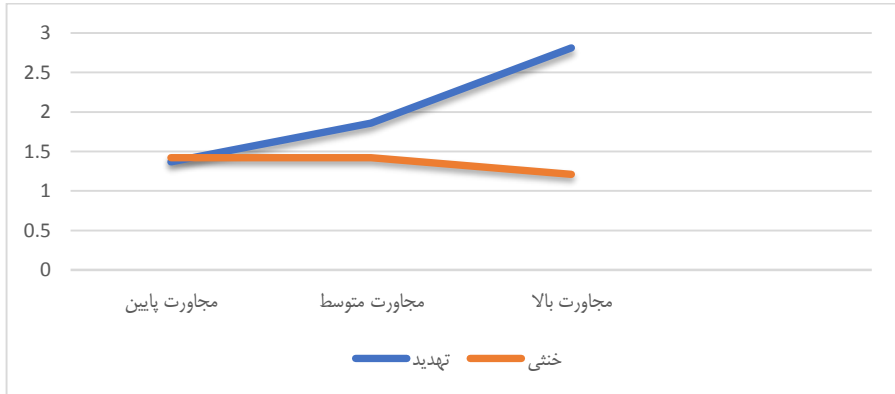
**خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز):** اثر تهدید بر میزان خشونت برون‌گروهی نسبت به افراد گروه‌هایی که منبع تهدید نیستند به سطح مجاورت بستگی دارد. نمودار ۲ نمایانگر نحوه تعامل دو عامل اصلی برای خشونت نسبت به گروه‌هایی است که منبع تهدید نیستند. با توجه به نمودار ۲ و جدول ۶ می‌توان استنباط نمود که در شرایط تهدیدآمیز افرادی که در مجاورت بالا هستند، در مقایسه با افرادی که مجاورت متوسط یا پایینی دارند، خشونت بیشتری نسبت به اعضای گروهی که منبع خنثی است نشان می‌دهند. این در حالی است که در شرایط تهدید، در رفتار خشونت‌آمیز افراد در مجاورت متوسط و پایین تفاوت معناداری مشاهده نشد. بعلاوه در شرایط غیر تهدیدآمیز میزان رفتار خشونت‌آمیز در سطوح متفاوت مجاورت تفاوت معناداری نداشت. در شرایط مجاورت بالا، تجربه شرایط تهدیدآمیز، در مقایسه با شرایط خنثی، به خشونت برون‌گروهی بیشتر نسبت به منبع خنثی منجر شد. همچنین، اثر نگرش نسبت به اعضای منبع تهدیدآمیز بر خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز) معنادار بود.



نمودار ۱. خشونت برون‌گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)<sup>۱</sup>

<sup>۱</sup> نمودار بر اساس میانگین حاشیه‌ای ترسیم شده است.





نمودار ۲. خشونت برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدید آمیز)

جدول ۶. اثرات ساده برای خشونت برون گروهی نسبت به منبع تهدید آمیز و غیر تهدید آمیز

منبع	خشونت برون گروهی (منبع تهدید)		خشونت برون گروهی (منبع غیر تهدید)		سطوح مقایسه	سطح ثابت
	خطای معناداری	تفاوت میانگین	خطای معناداری	تفاوت میانگین		
مجاورت بالا	0/301	1/416	0/001	1/597	و	تهدید خنثی
مجاورت متوسط	0/300	0/415	0/169	0/440	و	تهدید خنثی
مجاورت پایین	0/301	0/455	0/133	0/049	و	تهدید خنثی
تهدید	0/301	1/316	0/001	1/437	و	مجاورت بالا و پایین
مجاورت بالا و متوسط	0/303	0/702	0/049	0/943	و	تهدید
مجاورت متوسط و پایین	0/308	0/614	0/143	0/495	و	مجاورت
مجاورت بالا و پایین	0/300	0/355	0/718	0/209	و	خنثی
مجاورت بالا و متوسط	0/315	0/299	1/000	0/214	و	خنثی

خنثی	مجاورت	۰/۶۵۴	۰/۳۰۹	۰/۱۰۷	غیر تهدید	خشونت برون گروهی (منبع تهدید)	خشونت برون گروهی (منبع)
	متوسط و پایین				۰/۰۰۶	۰/۲۹۸	۱/۰۰۰

### بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثر تهدید القایی در سطوح متفاوت مجاورت بر نوع دوستی محدود با کنترل نگرش نسبت به اقوام خارجی، جنسیت و تعداد سال‌های مجاورت انجام شد.

اگرچه پژوهش‌های پیشین به نقش مجاورت در ایجاد خصومت و خشونت بین گروه‌ها اشاره داشته‌اند (بلالوک، ۱۹۶۷؛ شاب، ۲۰۱۷)، یافته‌های پژوهش فعلی بر این واقعیت صحه می‌گذارد که اثر مجاورت بر خشونت برون گروهی به تهدید القایی بستگی دارد. در شرایط تماس و مجاورت بالا با گروه‌های خارجی، در مقایسه با مجاورت پایین، تنها آن دسته از افرادی که تجربه شرایط تهدیدآمیزی را داشتند، رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی بیشتری از خود ابراز کردند، در حالی که در افرادی که مورد تهدید قرار نگرفته بودند، میزان رفتار خشونت‌آمیز برون گروهی در مجاورت بالا، پایین و متوسط تفاوتی نداشت.

همچنین نتایج تأییدکننده فرضیه دیگر این پژوهش است؛ اثر تهدید القایی در سطوح متفاوت مجاورت تفاوت دارد. در حالی که پژوهش‌های گذشته اظهار داشته‌اند که تهدید صورت گرفته از جانب اقوام خارجی مسبب شکل‌گیری رفتارهای خشونت‌آمیز برون گروهی است (بویو و هاجلینگ، ۱۹۹۶؛ انوس و جیدرون، ۲۰۱۶)، بر اساس یافته‌های پژوهش فعلی می‌توان استنباط کرد که تهدید، تنها در شرایط مجاورت بالا، خشونت برون گروهی بیشتری را در مقایسه با شرایط خنثی القا می‌کند. با این وجود چنین تفاوتی در سطوح مجاورت متوسط و پایین مشاهده نشد. این یافته‌ها با پژوهش توبی و کاسمیدز (۱۹۸۸) در باب تکامل جنگ سازگار است. ایشان اذعان می‌دارند که در شرایط جنگ، تعداد افراد گروه‌های ائتلافی مجاور، عاملی مهم در مورد استثمار واقع شدن گروه خودی است. در واقع، طی تاریخ تکامل بشر، کوچک بودن اندازه نسبی گروه خودی همواره دستاویزی برای حمله و غارت گروه‌های ائتلافی همسایه بوده است.

در مجموع، خشونت القا شده به وسیله شرایط تهدیدآمیز تنها در مجاورت بالا با شرایط خنثی متفاوت است. همچنین، تفاوت خشونت در مجاورت بالا با دیگر سطوح مجاورت تنها در شرایط تهدیدآمیز برقرار است. الگوی خشونت برون گروهی در رابطه با اقوام خارجی که منبع تهدیدآمیز نیستند نیز صادق است. این یافته را می‌توان این‌گونه تبیین کرد که در شرایطی که ذکر شد،

سازوکارهای مرتبط با سوگیری و خشونت برون‌گروهی فعال می‌شود و افراد بین گروه‌های خارجی تفکیک قائل نمی‌شوند.

یافته‌های مرتبط با رفتار نوع‌دوستانه درون‌گروهی با برخی از یافته‌های پژوهشی در حوزه نوع‌دوستی محدود مغایرت دارد. در پژوهش فعلی، رفتارهای نوع‌دوستانه وابسته به موقعیت تهدیدآمیز نبودند؛ درحالی‌که بر اساس پژوهش‌های پیشین، تهدید و تعارض با گروه‌های خارجی سبب افزایش رفتار نوع‌دوستانه و همیارانه درون‌گروهی می‌گردد (برای مثال تاجفل و ترنر، ۱۹۷۷؛ میرانوا و ویت، ۲۰۱۴). هرچند بایستی متذکر شد که برخی پژوهش‌ها از یافته‌هایی متباین پرده برداشته‌اند. نمونه‌ای همسو با پژوهش حاضر، یافته‌های سیلوا و میس (۲۰۱۴) در پژوهشی میدانی در ایرلند شمالی است. نتایج حاکی از آن بود که در دوره نزاع بین گروهی، افراد رفتار همیارانه خود نسبت به اعضای گروه‌های خارجی را کاهش می‌دهند، درحالی‌که این شرایط بر رفتار همیارانه درون‌گروهی تأثیری ندارد. یک تفسیر احتمالی، این است که در تنازعات بین گروهی، رفتار همیارانه ممکن است تظاهرات نوع‌دوستی واقعی نباشد، بلکه احتمال دارد این رفتارها ناشی از شهرت‌طلبی (نواک و زیگموند، ۱۹۹۸) یا اعمال فشار از جانب اعضای گروه (متئوس و بوید، ۲۰۱۱) باشد. چنین شرایطی در پژوهش‌های آزمایشگاهی برقرار نیست و طبیعی است که شاهد افزایش رفتار نوع‌دوستانه نباشیم.

درنهایت، بایستی متذکر شد که عدم وجود رابطه مثبت بین رفتار نوع‌دوستانه درون‌گروهی و رفتار خشونت‌آمیز برون‌گروهی به‌منزله عدم مشاهده نوع‌دوستی محدود است. با توجه به عدم وجود الگوی همسو با ادبیات پژوهشی برای رفتار نوع‌دوستانه درون‌گروهی، فقدان رابطه مؤید نوع‌دوستی محدود دور از ذهن نیست. با این وجود، عدم تأیید نوع‌دوستی محدود به معنای تضعیف یافته‌های مؤید فرضیه‌های پژوهش مرتبط با رفتار خشونت‌آمیز برون‌گروهی نیست. تبیین این یافته‌ها در یک چارچوب نظری بدیل قابل‌فهم می‌شود. مطابق این دیدگاه سازوکارهای مرتبط با ترجیحات درون‌گروهی می‌تواند مستقل از خصومت و تبعیض برون‌گروهی فعال شود (آلپورت، ۱۹۵۴؛ بروئر، ۱۹۹۹). در نتیجه وجود سازوکارهای راه‌انداز خشونت برون‌گروهی مستقل از نوع‌دوستی درون‌گروهی می‌تواند مورد انتظار باشد. در این راستا، پژوهش‌های پیشین نقش مجاورت بر رفتار خصومت‌آمیز را بدون در نظر گرفتن نوع‌دوستی درون‌گروهی و به‌طور مستقل بررسی کرده‌اند (برای مثال، هانگارتنر و همکاران؛ ۲۰۱۹).

ازجمله محدودیت‌های پژوهش حاضر، حضور داوطلبانه شرکت‌کنندگان در پژوهش بود، که می‌تواند بر نوع‌دوستی صفتی مشارکت‌کنندگان اثرگذار باشد. از این‌رو در چنین پژوهش‌هایی متغیرهایی همچون رفتار نوع‌دوستانه ممکن است تحت تأثیر اثر انتخاب قرار گیرند. در پژوهش

فعلی از آماده‌سازی در القاء شرایط تهدید استفاده شد، این درحالی است که پژوهش‌هایی مانند میرانوا و ویت (۲۰۱۴) و سیلوا و میس (۲۰۱۴) مشارکت‌کنندگانی که به‌طور طبیعی در شرایط تهدید (مثلاً جنگ یا درگیری) قرار داشته‌اند را مطالعه کرده‌اند. توجه به این تفاوت در شرایط تهدید، برای تعمیم نتایج پژوهش حاضر و مقایسه آن با پژوهش‌های پیشین ضروری است. بررسی روابط مورد مطالعه در شرایط تهدید و نزاع‌های موجود در دنیای واقعی طی پژوهش‌های آتی می‌تواند راهگشا باشد.

### مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان در طراحی، بیان مساله، روش‌شناسی، جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل آماری داده‌ها بحث و نتیجه‌گیری و ویراستاری مقاله نقش داشتند.

### موازن اخلاقی

در این پژوهش موازن اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد.

### تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

### سپاسگزاری

نویسندگان مقاله از کلیه شرکت‌کنندگان و افرادی که در انجام این پژوهش یاری رساندند، کمال تشکر و قدردانی را دارند.

## References

- Alexander, R. D. (1985). A biological interpretation of moral systems. *Zygon®*, 20(1), 3-20. [\[Link\]](#)
- Allport, G. W., Clark, K., & Pettigrew, T. (1954). The nature of prejudice. [\[Link\]](#)
- Aronson, E., Wilson, T.D. and Akert, R.M. (2010) *Social Psychology*. 7th Edition, Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River. [\[Link\]](#)
- Beaton, A. M., & Tougas, F. (2001). Reactions to affirmative action: Group membership and social justice. *Social Justice Research*, 14(1), 61-78. [\[Link\]](#)

- Blalock, H. M. (1967). *Toward a theory of minority-group relations* (Vol. 325). New York: Wiley. [[Link](#)]
- Bobo, L. (2004). Group Conflict, Prejudice and the Paradox of Contemporary Racial Attitudes. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), *Political Psychology* (0 ed., pp. 333–357). Psychology Press. [[Link](#)]
- Bobo, L., & Hutchings, V. L. (1996). Perceptions of Racial Group Competition: Extending Blumer's Theory of Group Position to a Multiracial Social Context. *American Sociological Review*, 61(6), 951. [[Link](#)]
- Bolton, G. E., Katok, E., & Zwick, R. (1998). Dictator game giving: Rules of fairness versus acts of kindness. *International Journal of Game Theory*, 27(2), 269–299. [[Link](#)]
- Brewer, M. B. (1999). The Psychology of Prejudice: Ingroup Love and Outgroup Hate? *Journal of Social Issues*, 55(3), 429–444. [[Link](#)]
- Cacault, M. P., Goette, L., Lalive, R., & Thoenig, M. (2015). Do we harm others even if we don't need to? *Frontiers in Psychology*, 6. [[Link](#)]
- Choi, J.-K., & Bowles, S. (2007). The Coevolution of Parochial Altruism and War. *Science*, 318(5850), 636–640. [[Link](#)]
- Dattalo, P. (2013). *Analysis of Multiple Dependent Variables*. Oxford University Press. [[Link](#)]
- Dawes, C. T., Fowler, J. H., Johnson, T., McElreath, R., & Smirnov, O. (2007). Egalitarian motives in humans. *Nature*, 446(7137), 794–796. [[Link](#)]
- Dorrough, A. R., Glöckner, A., Hellmann, D. M., & Ebert, I. (2015). The development of ingroup favoritism in repeated social dilemmas. *Frontiers in Psychology*, 6. [[Link](#)]
- Durkheim, E. (1947). *The Division of Labor in Society* (Glencoe. Ill.: *The REFERENCES TO*, 84. [[Link](#)]
- Enos, R. D., & Gidron, N. (2016). Intergroup Behavioral Strategies as Contextually Determined: Experimental Evidence from Israel. *The Journal of Politics*, 78(3), 851–867. [[Link](#)]
- Esses, V. M., Dovidio, J. F., Jackson, L. M., & Armstrong, T. L. (2001). The Immigration Dilemma: The Role of Perceived Group Competition, Ethnic Prejudice, and National Identity. *Journal of Social Issues*, 57(3), 389–412. [[Link](#)]
- Esses, V. M., Jackson, L. M., & Armstrong, T. L. (1998). Intergroup Competition and Attitudes Toward Immigrants and Immigration: An Instrumental Model of Group Conflict. *Journal of Social Issues*, 54(4), 699–724. [[Link](#)]
- Fehr, E., & Fischbacher, U. (2003). The nature of human altruism. *Nature*, 425(6960), 785–791. [[Link](#)]

- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM® SPSS® statistics* (J. Seaman, Ed.; North American edition, 5th edition). SAGE. [[Link](#)]
- Fried, M. (1963). Grieving for a lost home. En L. Duhl (Ed.), *The urban condition* (pp. 151-171). [[Link](#)]
- Grinker, R. R., & Spiegel, J. P. (1945). *Men under stress*. Blakiston. [[Link](#)]
- Halevy, N., Bornstein, G., & Sagiv, L. (2008). “In-Group Love” and “Out-Group Hate” as Motives for Individual Participation in Intergroup Conflict: A New Game Paradigm. *Psychological Science*, 19(4), 405–411. [[Link](#)]
- Hangartner, D., Dinas, E., Marbach, M., Matakos, K., & Xefteris, D. (2019). Does Exposure to the Refugee Crisis Make Natives More Hostile? *American Political Science Review*, 113(2), 442–455. [[Link](#)]
- Jackson, J. W. (1993). Realistic group conflict theory: A review and evaluation of the theoretical and empirical literature. *The Psychological Record*, 43(3), 395–413. [[Link](#)]
- Janis, I. L. (1963). Group identification under conditions of external danger\*. *British Journal of Medical Psychology*, 36(3), 227–238. [[Link](#)]
- Jasinskaja-Lahti, I., Mähönen, T. A., & Ketokivi, M. (2012). The dynamics of ethnic discrimination, identities and outgroup attitudes: A pre-post longitudinal study of ethnic migrants: Dynamics of discrimination, identities and attitudes. *European Journal of Social Psychology*, 42(7), 904–914. [[Link](#)]
- Kang, H. (2021). Sample size determination and power analysis using the G\*Power software. *Journal of Educational Evaluation for Health Professions*, 18, 17. [[Link](#)]
- Langford, T., & Ponting, J. R. (1992). Canadians’ responses to aboriginal issues: The roles of prejudice, perceived group conflict and economic conservatism. *Canadian Review of Sociology/Revue Canadienne de Sociologie*, 29(2), 140–166. [[Link](#)]
- Leder, J., & Schütz, A. (2018). Dictator Game. In V. Zeigler-Hill & T. K. Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (pp. 1–4). Springer International Publishing. [[Link](#)]
- Marshall, S. L. A. (1947). Men against fire; the problem of battle command in future war. *The Infantry Journal Press*. [[Link](#)]
- Mathew, S., & Boyd, R. (2011). Punishment sustains large-scale cooperation in prestate warfare. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(28), 11375–11380. [[Link](#)]
- Mironova, V., & Whitt, S. (2014). Ethnicity and Altruism After Violence: The Contact Hypothesis in Kosovo. *Journal of Experimental Political Science*, 1(2), 170–180. [[Link](#)]
- Moore, H. E. (1958). *Tornadoes over Texas: A study of Waco and San Angelo in disaster*. Tex. Univer. Press. [[Link](#)]

- Navarrete, C. D., McDonald, M. M., Molina, L. E., & Sidanius, J. (2010). Prejudice at the nexus of race and gender: an outgroup male target hypothesis. *Journal of personality and social psychology*, 98(6), 933. [\[Link\]](#)
- Nowak, M. A., & Sigmund, K. (1998). The Dynamics of Indirect Reciprocity. *Journal of Theoretical Biology*, 194(4), 561-574. [\[Link\]](#)
- Riek, B. M., Mania, E. W., & Gaertner, S. L. (2006). Intergroup Threat and Outgroup Attitudes: A Meta-Analytic Review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(4), 336-353. [https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1004\\_4](https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1004_4)
- Schaub, M. (2017). Second-order ethnic diversity: The spatial pattern of diversity, competition and cooperation in Africa. *Political Geography*, 59, 103-116. [\[Link\]](#)
- Schaub, M. (2017). Threat and parochialism in intergroup relations: Lab-in-the-field evidence from rural Georgia. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 284(1865), 20171560. [\[Link\]](#)
- Schlueter, E., & Scheepers, P. (2010). The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes: A theoretical synthesis and empirical test of group threat- and intergroup contact theory. *Social Science Research*, 39(2), 285-295. [\[Link\]](#)
- Sherif, M., & Sherif, C. W. (1969). Ingroup and intergroup relations: Experimental analysis. *Social psychology*, 221-266. [\[Link\]](#)
- Silva, A. S., & Mace, R. (2014). Cooperation and conflict: Field experiments in Northern Ireland. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 281(1792), 20141435. [\[Link\]](#)
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (20). Using multivariate statistics (5. ed., Pearson internat. ed., [Nachdr.]). Pearson Allyn and Bacon. [\[Link\]](#)
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin, & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole. [\[Link\]](#)
- Tooby, J., & Cosmides, L. (1988). The evolution of war and its cognitive foundations. *Institute for evolutionary studies technical report*, 88(1), 1-15. [\[Link\]](#)
- Turchin, P., Currie, T. E., Turner, E. A. L., & Gavrilets, S. (2013). War, space, and the evolution of Old World complex societies. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 110(41), 16384-16389. [\[Link\]](#)
- Turner, R. N., West, K., & Christie, Z. (2013). Out-group trust, intergroup anxiety, and out-group attitude as mediators of the effect of imagined intergroup contact on intergroup behavioral tendencies: Mediators and consequences of imagined contact. *Journal of Applied Social Psychology*, 43, E196-E205. [\[Link\]](#)

- Tyhurst, J. S. (1951). INDIVIDUAL REACTIONS TO COMMUNITY DISASTER: The Natural History of Psychiatric Phenomena. *American Journal of Psychiatry*, 107(10), 764–769. [Link]
- Watts, M. W. (1996). Political Xenophobia in the Transition from Socialism: Threat, Racism and Ideology among East German Youth. *Political Psychology*, 17(1), 97. [Link]
- Weber, H. (2015). National and regional proportion of immigrants and perceived threat of immigration: A three-level analysis in Western Europe. *International journal of comparative sociology*, 56(2), 116-140. [Link]
- Weigel, R. H., & Howes, P. W. (1985). Conceptions of Racial Prejudice: Symbolic Racism Reconsidered. *Journal of Social Issues*, 41(3), 117–138. [Link]

\*\*\*

## پیوست

جدول ۱. پیوست- پرسشنامه نگرش منفی نسبت به مهاجران افغانستانی

ردیف	گویه	کاملاً مخالفم	تا حدی مخالفم	تا حدی ندارم	تا حدی موافقم	کاملاً موافقم
۱	به نظر من حضور مهاجران افغانستانی در ایران برای اقتصاد کشور مضر است.	۱	۲	۳	۴	۵
۲	حضور مهاجران افغانستانی امنیت کشور را به خطر می‌اندازد.	۱	۲	۳	۴	۵
۳	از نظر من ازدواج یکی از خویشاوندان نزدیکم با یک فرد افغانستانی بلامانع است.	۱	۲	۳	۴	۵
۴	برایم فرقی ندارد همسایه‌ام یک ایرانی باشد یا یک افغانستانی.	۱	۲	۳	۴	۵
۵	به اعتقاد من مهاجران افغانستانی باید به کشور خود بازگردانده شوند.	۱	۲	۳	۴	۵
۶	بهتر است افغانستانی‌ها به‌جای این‌که در محلات شهر ما پراکنده باشند، توسط دولت در یک منطقه خاص اسکان داده شوند.	۱	۲	۳	۴	۵
۷	لزومی ندارد مهاجران افغانستانی بر اساس مهارت‌های کاریشان پذیرش شوند.	۱	۲	۳	۴	۵
۸	بر خورداری از تحصیلات ابتدایی باید شرط اجازه مهاجران افغانستانی برای سکونت در کشور باشد.	۱	۲	۳	۴	۵



۵	۴	۳	۲	۱	۹	به اعتقاد من مهاجران افغانستانی بایستی حقوق برابری با شهروندان ایرانی داشته باشند.
۵	۴	۳	۲	۱	۱۰	از نظر من بایستی به مهاجران افغانستانی پس از یک دهه اقامت در ایران، تابعیت ایرانی تعلق بگیرد.

## جدول ۲. پیوست- نتایج آزمون لوین

معناداری	df2	df1	F	
./۳۹۹	۱۸۶	۵	۱/۰۳	رفتار نوع دوستانه درون گروهی
./۱۲۳	۱۸۶	۵	۱/۳۶	رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)
./۰۶۷	۱۸۶	۵	۱/۸۱	رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز)

## جدول ۳. پیوست- نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف

Df	آماره	
۱۸۰	۰/۰۷۳*	رفتار نوع دوستانه درون گروهی
۱۸۰	۰/۱۰۲*	رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع تهدیدآمیز)
۱۸۰	۰/۱۰۶*	رفتار خشونت آمیز برون گروهی (نسبت به منبع غیر تهدیدآمیز)

 $p < 0.05$  \*

\*\*\*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی